

ZNANSTVENI SKUPOVI

III. kongres hrvatskih povjesničara, Split – Supetar, 1-5. listopada 2008.

U organizaciji Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, održan je 1-5. listopada 2008. na otoku Braču, u lijepom ambijentu Supetra, III. kongres hrvatskih povjesničara. Na Kongres je, prema završnoj tiskanoj verziji programa, prijavljena 201 izlagačica i izlagač, no zbog otkaza i nedolaska dijela sudionika, završni broj referenata iznosio je 160. Prema riječima na otvaranju Kongresa predsjednika Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti Nevena Budaka, s obzirom na II. kongres hrvatskih povjesničara u Puli (2004), na kojem je bilo 120 sudionika, na III. kongresu primjetno je povećanje broja sudionika. Značajno je povećan broj mladih izlagačica i izlagača, ali je primjetan i nedolazak dijela starije generacije hrvatskih povjesničara. Nakon što je tema I. kongresa (Zagreb 1999-2000) bila «Hrvatski nacionalni i državni identitet i kontinuitet», a II. kongresa «Hrvatska i Europa – integracije u povijesti», za središnju temu III. kongresa odabrana je «Religija u društvenom i kulturnom kontekstu hrvatske povijesti». Većina sudionika uklopila je svoja izlaganja u navedenu temu, a budući da je ostavljena mogućnost sudjelovanja s priopćenjima i o drugim temama, prisutna su i izlaganja bez tog tematskog okvira. Razmjerno manji dio sudionika posvetio je svoja izlaganja mogućnostima istraživanja određenih tema ili sumiranju dosadašnjih istraživačkih doprinosa. Smatram da bi upravo Kongres, tako zamišljenim izlaganjima ili okruglim stolovima, trebao biti mje-

sto rasprave o dotadašnjim proučavanjima određene tematike i otvaranjima novih područja bavljenja, povezanim s uvođenjem novih teorijsko-interpretativnih pristupa. Kongres povjesničara prikladna je prigoda za raspravu o stanju hrvatske historiografije i mogućnostima njezina daljnjeg usmjerenja i razvoja. Uz pohvalu organizacijskim naporima da sudjelovanje na Kongresu bude što uspješnije i ugodnije, poželjeti je da oni koji imaju savjete oko još nekih mogućnosti poboljšanja upute svoje sugestije, kako bi Kongres, zbog vremenskog razmaka održavanja i brojnosti sudionika i tema, još više učvrstio svoje mjesto središnjeg skupa hrvatskih povjesničarki i povjesničara u Hrvatskoj, kao i stručnjaka historiografiji bliskih disciplina i inozemnih stručnjaka.

Kongres je na određen način i svojevrsno ogledalo hrvatske historiografije pa prijavljene teme, sažeci i izlaganja omogućavaju i različita istraživanja, npr. koliko su prisutni radovi iz političke ili socijalne povijesti, odnosno možemo li zapažati promjene unutar tih pristupa. Moguće je također uvidjeti u kojoj su mjeri izlaganja o religijskoj problematici posvećena tematski naslovljenom «društvenom i kulturnom kontekstu hrvatske povijesti» i kakva je zapravo slika hrvatske historiografije koja se bavi religijskim temama. III. kongres hrvatskih povjesničara, naravno, neminovno govori i o ukupnim trenutnim dosezima hrvatske historiografije.

Za razliku od prethodna dva, na III. kongresu bilo je samo jedno plenarno izlaganje. Zrinka Blažević izlagala je o mogućnostima istraživanja religijske povijesti. Najprije je prikazala povijesni razvoj religijske historije, od njezine emancipacije u ranom

novom vijeku do modernih istraživanja, prije svega sociološkog pristupa E. Durkheima i M. Webera te fenomenološkog pristupa R. Otta i M. Eliadea. Središnji dio izlaganja odnosio se na suvremene teorijsko-interpretativne modele koji mogu potaknuti inovacijska istraživanja unutar religijske historije. Z. Blažević ustvrdila je da religijsku historiju obilježava stalna ambivalencija između pojedinačnog i kolektivnog (pojedinaac – Bog, ovostrano – onostrano, prošlost – budućnost, dobro – zlo). Istaknula je da u suvremenim trendovima u religijskoj historiji dominiraju makrohistorijski i mikrohistorijski pristup. Promjene u društvenim i humanističkim znanostima (pluralizam, eklektičnost, transdisciplinarnost, kulturni obrat) otvorile su brojne mogućnosti pa, uz spomenute sociologiju i fenomenologiju, poticaje religijskoj historiji mogu pružiti kulturna antropologija, psihoanaliza, psihohistorija, semiotika, komparativna historija itd. Široko polje mogućnosti otvorio je kulturni obrat, koji je potaknuo religijsku historiju na istraživanja utjecaja religije na kulturnu praksu. S obzirom na kulturni pristup i na sve veći utjecaj istraživanja praksi, Z. Blažević zaključuje da usmjeravanje na prakse religijskog sinkretizma nudi iznimno značajne mogućnosti za istraživanje hrvatske religijske povijesti, jer je hrvatski prostor susjecište brojnih raznovrsnih civilizacijskih kretanja.

Na Kongresu je bio velik broj zanimljivih izlaganja i sekcija, no ovdje ću prikazati samo one sekcije čija sam izlaganja slušao: nacije i nacionalizam (19. i 20. st.), povijest žena, gospodarsku povijest. Zbog neminovnog preklapanja pojedinih sekcija, nekoliko je izlaganja prikazano preko sažetaka objavljenih u programskoj knjižici. Za izlaganja je bilo predviđeno 20 minuta i 10 minuta za diskusiju.

Sekcija «Nacije i nacionalizam»

Nevenko Bartulin, «Hrvati kao 'zapadno-istočni narod' : nacija, vjera i rasa u nacionalnoj ideologiji Filipa Lukasa». Filip Lukas, predsjednik Matice hrvatske (1928-1945), nadnacionalnoj ideologiji jugoslavenstva suprotstavljao je teoriju o hrvatskoj nacionalnoj samobitnosti, koja je, prema Lukas, očuvana zahvaljujući autohtonoj hrvatskoj kulturi. Bartulin je na temelju Lukasovih tekstova razmatrao nacionalne, rasne i vjerske ideje u njegovoj teoriji hrvatske kulturne posebnosti.

Marko Trogrlić, «Odnos vjerskog i nacionalnog u političkoj misli Jurja Biankinija», govorio je o Jurju Biankiniju (1847-1928), svećeniku i političaru, uredniku zadarskog «Narodnog lista». Prikazao je četiri faze Biankinijevog političkog djelovanja: Narodna stranka, pravaštvo, politika «novog kursa», jugoslavenstvo. M. Trogrlić je preko Biankinijevih tekstova predstavio njegove pravaške poglede, koje je istaknuo kao paradigmatičke za pravaški orijentirane svećenike u Dalmaciji. Osvrnuo se na podijeljenost starijeg klera, orijentiranog prema Narodnoj stranci te mlađeg, pravaški usmjernog. Osvrnuo se i na česte rasprave u 19. st. o angažmanu svećenika u politici.

Zoran Grijak, «Prilog istraživanju fenomena dubrovačkih 'Srbo-katolika' na temelju korespondencije i rukopisne ostavštine Luja Vojnovića», ukratko je predstavio srpsko nacionalno opredjeljivanje dijela Hrvata u Dubrovniku u 19. st. u sklopu nacionalno-integracijskih ideologija. Na početku izlaganja osvrnuo se na literaturu o tom problemu, a središnji dio izlaganja posvetio je primjeru Luja Vojnovića (1864-1951), pripadnika «srbo-katoličkog» kruga. Prikazao je njegov politički put: od prihvatanja srpske nacionalne ideologije, djelovanja u crnogorskoj i srpskoj državnoj službi, promoviranja jugoslavenstva ujedinenja, sudjelovanja u stranačkom životu Kraljevine Jugoslavije do memoran-

duma «Što sam učinio za Hrvatsku?» upućenog vlastima NDH. Dublje proučavanje Luja Vojnovića omogućuju njegovi tekstovi, sačuvana korespondencija i posebice dnevnik koji je pisao cijeli svoj život.

Dinko Šokčević, «Crkvena unija kao preduvjet nacionalnog ujedinjenja Hrvata i Srba u djelima biskupa Ivana Antunovića», analizirao je raspravu, objavljenu u Beču 1882, Ivana Antunovića (1815-1888), pomoćnog biskupa kalačkog i pokretača bunjevačkog narodnog preporoda u Bačkoj. Šokčević je na temelju Antunovićeve rasprave, u kojoj govori o povijesti Bunjevaca i Šokaca te o vjerskom ujedinjenju katolika i pravoslavaca, ukazivao na slična polazišta, ali i zamjetne razlike Antunovićevih od Račkijevih i Strossmayerovih pogleda na crkvenu uniju katolika i pravoslavaca.

Šaćir Filandra, «Bošnjaci između nacionalizma i islamizma», politološkim je diskursom raspravljao o odnosu vjerskog i nacionalnog u bošnjačkom identitetu. Taj je odnos promatrao kroz povijesna razdoblja dolaska austro-ugarske vlasti u BiH, socijalističkog razdoblja, 1990-ih, a posebice se usredotočio na aktualno stanje. Suvremeni bošnjački identitet nalazi se, prema autoru, u procijepu između nacionalnog (koje pretpostavlja odrednice: nacija, modernitet, europskost, sekularna politička kultura itd.) i konfesionalnog (koje pretpostavlja odrednice: religija, islamizam, politički islam u političkoj kulturi itd.). Iako je prisutan trend islamizacije, Filandra smatra da ipak prevladava trend sekularizacije.

Stefano Trinchese, «Mladi De Gasperi: korijeni političke misli jednog europskog državnika», pregledno je prikazao državne ideje mladog Alcidea De Gasperija (1881-1954), kasnije poznatog talijanskog političara. Upozorio je na relevantnost njegovih mladenačkih pogleda i naglasio njihovu srednjoeuropsku perspektivu, zbog koje su ga talijanski suvremenici napadali, a i da-

nas je proučavatelj De Gasperija, prema Trincheseu, nedovoljno ističu. Trinchese je prikazao shvaćanje mladog De Gasperija o uređenju države i mjestu katolicizma u njoj.

Livia Kardum, «Diplomacija Vatikana 1917. godine i nacionalno pitanje». Prvi svjetski rat značajno je obilježilo i nacionalno pitanje, koje je izazivalo prijeopore i unutar katoličkog klera pa je papa Benedikt XV. uputio kler da se drži proklamirane neutralnosti. No toga se bilo teško držati posebice kada se Austro-Ugarska, pripadnica Centralnih sila i najveća europska katolička državna zajednica, našla ugroženom. L. Kardum detaljno je prikazala mirovnu notu iz 1917. pape Benedikta XV, koja je pretpostavljala samo malu reorganizaciju Austro-Ugarske, što se suprotstavljalo željama za samostalnošću malih nacija unutar nje. Papin mirovni prijedlog, koji su na kraju odbile i Centralne sile i Antanta, za mnoge je katolike, prema L. Kardum, bio velika dvojba između nacionalnih težnji i univerzalnosti konfesionalnog.

Mario Strecha – Filip Tomić, «O fenomenu svetosavlja ili o sukobu katolicizma i pravoslavlja u Kraljevini Jugoslaviji u tridesetim godinama 20. stoljeća». Tomić je na temelju časopisa *Svetosavlje* (1932-1940) izložio ideologiju svetosavlja, oblikovanu unutar Srpske pravoslavne crkve. U uvodu je govorio o problemima s kojima se suočila Srpska pravoslavna crkva ulaskom u novu državnu zajednicu 1918, napose s gubitkom privilegiranog položaja i suočavanjem s drugim konfesijama. Ideologiju svetosavlja Tomić je promatrao kroz nastojanje njezinih ideologa za «učvršćenjem pravoslavnog identiteta», odnosno za snažnom ulogom religije i Srpske pravoslavne crkve u jugoslavenskom društvu, što je, između ostalog, vodilo i do sukoba s Katoličkom crkvom. Izložio je stavove ideologije svetosavlja prema sv. Savi, srpskoj povijesti i modernom društvu, koje je promatrao u kontekstu tadašnje opće svjetske krize i podrške integralnom jugo-

slavenstvu. U diskusiji je bilo govora o tada rasprostranjenom kritici modernog društva i političkim implikacijama svetosavske ideologije.

Branka Boban, «Shvaćanje Stjepana Radića o ulozi Katoličke crkve u očuvanju nacionalnih interesa hrvatskog naroda», govorila je o pogledima Stjepana Radića na sudjelovanje svećenika i Katoličke crkve u političkim borbama hrvatskog naroda. Radić je osporavao mogućnosti njihovog političkog angažmana jer je smatrao da time Crkva dolazi u opasnost gubitka moralnog kredibiliteta, a da su biskupi ograničeni svojim imenovanjima od državnih vlasti i vlastitom, prema Radiću, nedovoljnom političkom osposobljenosti. Upozoravao je da su biskupi i Vatikan pod utjecajem širih međunarodnih političkih kretanja, što također može ograničavati njihovu posvećenost interesima hrvatskog naroda. Navedeni Radićevi stavovi izazvali su polemičke reakcije nekih predstavnika Katoličke crkve.

Aleksandar Jakir, «Vjerske zajednice kao stupovi nacionalnog identiteta? O ulozi katolicizma i pravoslavlja u međunacionalnim odnosima u međuratnom razdoblju na primjeru Dalmacije», izlagao je o odnosu vjerskog i etničkog identiteta u nacionalno-integracijskim ideologijama u Dalmaciji u razdoblju između dva svjetska rata. Istaknuo je važnost uloge religije u nacionalizmu kao i prisutnost religijskih elemenata u njemu. Na temelju teorijskih postavki i analize javnog diskursa, Jakir je promatrao suprotstavljeni odnos Katoličke i Pravoslavne crkve koji je doprinio zaoštrenim međunacionalnim odnosima u Kraljevini Jugoslaviji.

Tanja Tomaić, «Istarski identitet i IDS na početku demokratskih promjena kroz 'Glas Istre' 1989.-1993.», izlagala je o suvremenoj povijesti Istre. Usredotočila se na izazove s kojima se istarski identitet suočio u razdoblju raspada Jugoslavije i nastanka Republike Hrvatske. Pratila je razvoj istarskog regio-

nalnog identiteta, a posebnu pažnju posvetila je djelovanju Istarske demokratske stranke na konstruiranju tog identiteta. T. Tomaić navedenu temu obradila je na temelju istraživanja novina «Glasa Istre» i programskih dokumenata IDS-a.

Branko Dubravica, «Različite interpretacije o stradanju svećenstva u Hrvatskoj u Drugom svjetskom ratu», govorio je o prijepornom pitanju stradanja svećenstva u Drugom svjetskom ratu. Ubojstva svećenika od strane pripadnika NOP-a opravdavana su optužbama za sudjelovanje na neprijateljskoj strani, propagandnom i drugom djelovanju na stanovništvo, označavajući ih kolaboracionistima i narodnim neprijateljima. Nasuprot tome, prisutne su i tvrdnje da su svi stradali svećenici bili nevini, premda je bilo svećenika koji su podržavali NDH, sudjelovali u vojnim službama, politički i javno djelovali ili utjecali na stanovništvo, što, naravno, ne opravdava njihovo «tako drastično kažnjavanje». Dubravica je izložio i nekoliko slučajeva ubojstava svećenika na području Drniša za vrijeme Drugog svjetskog rata. U diskusiji se razgovaralo o broju stradalih svećenika.

Miroslav Akmadža, «Komunistički režim u Jugoslaviji i religija», izlagao je o položaju vjerskih zajednica u tzv. Drugoj Jugoslaviji. Osvrnuo se na položaj Katoličke crkve u Sloveniji i BiH, na odnos jugoslovenskih vlasti prema Srpskoj pravoslavnoj crkvi i muslimanskoj vjerskoj zajednici, a usredotočio se na ocjenjivanje položaja Katoličke crkve u Hrvatskoj. Prikazao je odnos vlasti prema Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj neposredno nakon 1945. i u razdoblju promjena u odnosima 1960-ih i 1970-ih godina. Govorio je o staleškim svećeničkim udruženjima u Hrvatskoj i BiH. Akmadža je upozorio na razlikovanje propisanih ustavnih i drugih administrativnih normi o položaju i pravima vjerskih zajednica od njihovog funkcioniranja u praksi.

Albert Bing, «The Old Testament, Nationalism and the Acceleration of History : The Croats of Bosnia-Herzegovina and Recent History». Bing naglašava da su se događaji 1990-ih ubrzano odvijali i da su se neki intelektualci našli u «tukididovskoj situaciji», tj. bili su sudionici tog razdoblja, a sada su proučavatelji ratova 1990-ih u bivšoj Jugoslaviji. Bing se usredotočio na pitanje odnosa Hrvatske prema BiH za vrijeme rata 1990-ih. Upozorio je na polarizaciju u hrvatskom društvu prema tadašnjoj političkoj dvojbi: treba li dijeliti BiH ili je ona posebna država koju treba kao takvu očuvati. Tome se pridružilo i sadašnje pitanje procjene odnosa hrvatskih vlasti prema BiH u razdoblju rata. Da je riječ o kontroverznoj temi o kojoj i dalje vladaju iznimno podijeljena mišljenja, svjedoči i diskusija nakon Bingovog izlaganja.

Iz ovdje navedenih nekih izlaganja iz sekcije «Nacije i nacionalizam» moguće je zapaziti teme koje su dominirale: istraživanja nacionalizma, ideologije i političkih predstavnika.

Sekcija «Povijest žena»

Historija koja se bavi poviješću žena, uz rodnu historiju koja je više okrenuta doprinosima feminističke teorije, historiografsko je kretanje koje može otvoriti čitav niz zanimljivih pitanja i istraživačkih tema. To kretanje u hrvatskoj historiografiji već ima svoju povijest, odnosno autorice i autore, radove i znanstvene skupove koji su se njime bavili ili se bave. Spomenut ću npr. knjigu Lydije Sklevicky, *Konji, žene, ratovi* (Zagreb 1996), tekst Mirjane Gross, «Nevidljive» žene (*Erasmus*, 3, 1993, 56-64, koji govori o kretanjima u historiji žena i rodnoj historiji) te zbornik *Žene u Hrvatskoj: ženska i kulturna povijest* (ur. Andrea Feldman, Zagreb 2004). Prisutni su i prijevodi u kojima se mogu pronaći informacije o ženskoj povijesti (Joan Wallach Scott, *Rod i politika povi-*

jesti, Zagreb 2003). Značajno je i osnivanje «Udruga za istraživanje povijesti žena Klio». Sekcija «Povijest žena» prisutna je od I. kongresa hrvatskih povjesničara (i povjesničarki), a izlaganja s tog kongresa objavljena su u časopisu *Otium* (7-8, 1999-2000). Izlaganja sa II. kongresa hrvatskih povjesničara u Puli 2004. objavljena su u *Historijskom zborniku* (LIX, 2006).

Na III. kongresu hrvatskih povjesničara održano je 7 izlaganja u sekciji «Povijest žena» (za usporedbu, na II. kongresu bilo ih je dvostruko više, čak 14).

Zrinka Nikolić Jakus, »'Njezino doba' – mogućnosti za pisanje biografija žena iz hrvatskog srednjovjekovlja». Žanr historijske bibliografije oduvijek je bio zanimljiv publicistici i čitateljskoj publici, a profesionalni povjesničari koristili su ga, između ostalog, i za oslikavanje konteksta određenog razdoblja. Polazeći od postavke da u hrvatskoj medievistici postoje radovi koji preko nekog vladara govore o «njegovom dobu», Z. Nikolić konstatirala je da u hrvatskoj medievistici nedostaje istraživanja koja bi kroz promatranje određene žene oslikale «njezino doba». Podrazumijeva se da ispunjavanje tako zamišljene zadaće uvelike otežava nedostatak odgovarajućih izvora, odnosno slabija dokumentiranost srednjovjekovnih žena od muškaraca, koja ograničava mogućnosti proučavanja povijesti žena. Z. Nikolić u izlaganju se usredotočila na «(ne)mogućnosti koje hrvatski srednjovjekovni izvori pružaju za istraživanje biografija žena», iznoseći neke primjere.

Vilma Pezelj, «Žene u bratovštinama srednjovjekovnih dalmatinskih gradova», u uvodu je prikazala pojavu i značenje bratovština. Izvori za proučavanje bratovština su, prije svega, matrikule (statuti) bratovština, ali i apostolske vizitacije i oporuke. V. Pezelj navela je da su žene (svih staleža: plemkinje, redovnice, sluškinje) činile značaj udio u članstvu bratovština. Prisutne su u najstari-

jim flagelantskim (bičevalačkim) bratovštinama, također i u obrtničkim i svećeničkim bratovštinama. Postojale su i bratovštine isključivo s ženskim članstvom. V. Pezelj govorila je o različitim odredbama u matrikulama bratovština koje se odnose na ženske članice, što može biti polazište za proučavanje položaja žena u bratovštinama.

Marija Karbić, «Položaj i uloga pripadnica visokog plemstva u krajevima između Save i Drave tijekom srednjega vijeka. Primjer Barbare Frankapan». M. Karbić na primjeru Barbare Frankapan propitivala je mogućnosti istraživanja plemkinja u srednjem vijeku, koje su pružavateljima, zbog nedostatka izvora, manje poznate od npr. gradskih žena. Barbara Frankapan, nakon smrti njezina muža, srpskog despota Vuka Brankovića 1485, i nakon što je bila udovica deset godina, ponovno se udala za Franju Berislavića Grabarskog. M. Karbić usredotočila se na zakonska prava koja su imale udovice (npr. pravo na uzdržavanje), kako su ona funkcionirala u praksi, zatim na Barbarino upravljanje posjedima i na druge teme, vezane uz plemkinje, koje se mogu iščitati iz izvora.

Marija Mogorović Crljenko, «Utjecaj crkvenih normi na bračni život (Istra od kraja 15. do sredine 17. stoljeća)». Brak je pitanje u kojem se preklapa crkveno i svjetovno pravo. Crkva je na tom području unijela niz promjena nakon Tridentskog koncila. U nastojanju da spriječe tajne i dogovorene brakove te otmice, crkvene norme inzistirale su na slobodnom izboru partnera i dobrovoljnom ulasku u brak (što možemo smatrati unapređenjem položaja žena). Crkva je posebno pazila postoje li bračne zapreke (napose jesu li mladenci u srodstvu, je li mladenka oteta itd.). S obzirom na raskid braka, za Crkvu je on bio moguć samo ako je bračni partner umro. Bila je moguća rastava od stola i postelje, ali ne i novo udavanje, dok se brak mogao proglasiti ništavnim ako je nepravilno

sklopljen. M. Mogorović iznijela je i crkveni pogled na pitanje življenja u konkubinatu. Navedenu bračnu problematiku promatrala je napose na temelju ženidbenih sporova iz 17. st. na sudu Porečke biskupije.

Suzana Leček, «Marija Radić i žene u politici između dva svjetska rata». S. Leček je na primjeru Marije Radić, supruge Stjepana Radića, analizirala mogućnosti ženskog bavljenja politikom u međuratnom razdoblju. Pritom je središnje pitanje kako političko djelovanje uskladiti s ulogom supruge i majke. Slučaj Marije Radić posebno je zanimljiv. Bila je obrazovana Čehinja, supruga poznatog političara, majka četvero djece, a vodila je i obiteljsku trgovinu. Uz to, bila je i politički angažirana novinskim pisanjem i predsjedanjem ženskim političkim organizacijama.

Julija Barunčić Pletikosić – Željka Križe, «Uloga religije u ženskim mirovnim pokretima u Hrvatskoj tijekom Domovinskog rata». U razdoblju prije rata kao i za vrijeme rata u Hrvatskoj 1990-ih došlo je do okupljanja niza ženskih udruga (Bedem ljubavi, Društvo hrvatskih intelektualki, Forum žena Dubrovnika). Izlagačice su poseban naglasak stavile na promatranje uloge religije u nekim ženskim udrugama, odnosno predstavljanja religijskog aspekta njihovog djelovanja u javnosti i kako se on uklapao u «opće vjersko ozračje u ranoj fazi rata u Hrvatskoj».

Andrea Feldman, «Vera Stein Erlich – pionirka ženskih studija u Hrvatskoj». Vera Stein Erlich (1897-1980), sociologinja, antropologinja, pedagoginja i feministkinja, značajna je po svom akademskom i političkom djelovanju u Prvoj i Drugoj Jugoslaviji. A. Feldman ukazala je na opsežan rukopis Vere Stein Erlich, *Amerika izbliza: Pobjede i porazi jednog životnog stila (kako je ja vidim)*, koji je ostao neobjavljen, a odnosi se na razdoblje neposredno prije burne 1968. godine. U njemu je autorica analizirala suvremeno američko društvo.

Navedena izlaganja te objavljena izlaganja iz sekcija «Povijest žena» sa prethodnih kongresa, kao i zbornik *Žene u Hrvatskoj: ženska i kulturna povijest*, omogućuju raspravu o obilježjima hrvatske historiografije koja se bavi poviješću žena. Vidljivo je npr. koje autorice vezuju svoje radove uz donošenje podataka o ženama, koje pak više zahvaćaju rodnu problematiku, a koje i teorijski pristupaju nekim aspektima povijesti žena. Moguće je primijetiti i koji prilozi govore o istraživačkim mogućnostima proučavanja povijesti žena, što je važno želi li istraživanje povijesti žena iz prigodnog prijeći u kontinuirano bavljenje.

Sekcija «Gospodarska povijest i povijest okoliša»

Ekonomska historija, koja je u hrvatskoj historiografiji u određenim razdobljima 20. st. imala različit status, u hrvatskoj se historiografiji još uvijek tretira, prema mom mišljenju, s unaprijed pozitivnim vrednovanjem, a neki je hrvatski povjesničari smatraju temeljnom historiografskom disciplinom. No za donošenje zaokruženih sudova o vrijednosti i dosezima ekonomske historije u hrvatskoj historiografiji potrebna je prethodna rasprava o njoj, kvaliteti radova, broju starijih i mlađih povjesničara koji se njome bave, kao i u kojoj mjeri slijede inovacijska kretanja u suvremenoj ekonomskoj historiji. Zbog navedenih razloga bilo je zanimljivo poslušati izlaganja iz ekonomske historije i razmjerno novijeg historiografskog kretanja u hrvatskoj historiografiji, ekohistorije.

Zlata Živaković-Kerže, «Uzroci gospodarske i prometne izoliranosti Slavonije i Srijema u 19. stoljeću (Osvrt na Brod na Savi, Osijek, Vukovar i Zemun)». Z. Živaković istaknula je važnost prometnih središta Broda na Savi, Osijeka, Vukovara i Zemuna, a u izlaganju se usredotočila na prikazivanje gospodarskih i prometnih prilika u Vukovaru i Osijeku, čije su obilježje loše i

nedostatne prometnice te opća gospodarska nerazvijenost. Govorila je o riječnom prometu, ističući dunavski plovni put i planove za spajanjem Dunava i Save. Prikazala je slavonsku željezničku problematiku i stanje s prijevozom ratarskih i drugih proizvoda.

Viktorija Košak, «Pojave gladi u 18. stoljeću – usporedba nizinskog područja (donje Međimurje) i brdskog područja (povrbasje i potkozarje)». V. Košak uspoređivala je kvantitativnim metodama povijesne demografije, na temelju matičnih knjiga, posljedice vezane uz pojave gladi u 18. st. u dvama društveno-ekonomski i demografski različitim područjima. U uvodu se osvrnula na istraživanje pojave gladi u historiografiji u drugoj polovici 20. st. u Velikoj Britaniji. Zatim je prikazala društveno-ekonomski kontekst (ekohistorijski pregled klimatskih prilika i dr.) proučavanih mikrohistorijskih područja, župe Sv. Juraj u Trnju (Međimurje) i župe Ivanjska (kod Banja Luke). Proučavala je pitanja obrade zemlje, posjedovanja žita, raširenosti bolesti i ukupnih demografskih kretanja.

Milan Vrbanus, «Životni standard stanovništva Slavonije krajem 17. i početkom 18. stoljeća». Vrbanus je na temelju arhivske građe pokušao nešto reći o životnom standardu stanovništva Slavonije nakon prestanka osmanske vlasti krajem 17. stoljeća. Iz popisa desertine opatije Kutjevo, koji donosi podatke o ukupnoj proizvodnji žita, može se zaključiti da većina stanovništva značajnim dijelom godine nije imala dovoljno žita za vlastito prehranjivanje. Važan izvor je i popis Caraffine komisije koji donosi podatke o tome koliko su stanovnici imali zemlje. Vrbanus je govorio o obrtnicima i trgovcima, nedostatku novca i nepostojanju sajмова u Slavoniji. Zaključio je da je životni standard stanovništva u Slavoniji bio prilično nizak.

Dubravka Mlinarić, «Privatne inicijative za isušivanjem tla i melioracijom u Dalmaciji i Istri u 18. i 19. stoljeću». Polazeći od in-

terdisciplinarnih (povijest klimatologije, povijest medicine, povijesna demografija itd.) i komparativističkih postavki, D. Mlinarić usporedila je dvije intervencije u okoliš. Prva se odvijala u 18. st. na vranskom posjedu obitelji Francesca Borellija, a druga krajem 19. i početkom 20. st. na brijunskom posjedu austrijskog industrijalca Paula Kuperwisera. F. Borelli i P. Kuperwiser proveli su opsežne melioracijske zahvate koji su mijenjali okoliš. Izlaganje D. Mlinarić bilo je «ekohistorijska analiza planskih ekoloških promjena sredozemnog krškog pejzaža u 18. i 19./20. st.».

Stipe Kljaić, «Povijest soli mletačke Dalmacije u ranom novom vijeku». Kljaić je u uvodu govorio o doprinosu hrvatske historiografije u drugoj polovici 20. st. proučavanju soli, osvrćući se na knjige *Historija naroda Jugoslavije*, *Ekonomska historija Jugoslavije*, časopis *Acta historico-economica* i na brojne radove drugih autora koji su se doticali te teme. Konstatirao je da je hrvatska historiografija o soli pisala više za razdoblje srednjeg vijeka, a manje za rani novi vijek. Kljaić je prikazao solne centre mletačke Dalmacije, kopnene i morske puteve trgovine soli, a govorio je i o mletačko-dubrovačkom solnom ratu u 17. i 18. stoljeću.

Prikazana izlaganja iz sekcije «Gospodarska povijest i povijest okoliša» svjedoče o temama kojima se bave izlagači i izlagači, pretežno mlađa generacija hrvatskih povjesničarki i povjesničara. Pored drugih izlagača koji su morali otkazati dolazak, na Kongres nije mogla doći ni Mira Kolar, koja je prijavila vrijedno izlaganje, «Položaj ekonomske povijesti Hrvatske u socijalističkoj Jugoslaviji», što je moglo biti poticaj za raspravu o ekonomskoj historiji u socijalističkoj Jugoslaviji.

Na kraju ću donijeti informaciju o onim izlaganjima iz različitih sekcija koja možemo smatrati doprinosom području povijesti historiografije.

Iva Mandušić prijavila je izlaganje pod temom «Zagrebački biskupi i Zagrebačka biskupija u XVI. st. u djelu *Historiarum de rebus Ungaricis* povjesničara Nikole Istvánffyja». Na temelju opisa prostora, događaja i pojedinaca koje je ugarski povjesničar Nikola Istvánffy (1538-1615) iznio u djelu *Historiarum de rebus Ungaricis* (1622) moguće je proučavati neke aspekte iz povijesti Zagrebačke biskupije.

Bruna Kuntić-Makvić, «Mitološki Ilirik u kršćanskom Iliriku: Bogovi i heroji Danijela Farlatija». D. Farlati (1690-1773) u djelu *Illyricum sacrum* (I. svezak 1751) pisao je i o povijesti pretkršćanskog Ilirika. Na temelju starih pisaca naveo je brojne mitološke junake povezane s Ilirikom. Slagao se s Apijanovom tvrdnjom o nevjerodostojnosti mitova i obrađivao ih je kritički, ali je mitološkim junacima pristupao i kao «stvarnim sudionicima povijesnoga toka». B. Kuntić-Makvić iznijela je pretpostavljene razloge zbog kojih je Farlati tako postupao. Posebno se usredotočila na usporedbu Farlatijevih tumačenja mitova s današnjim istraživačkim rezultatima.

Zvezdana Sikirić Assouline, u sklopu izlaganja u kojem je naglasila ulogu koju je imao «Latinitet u hrvatskom društvu prve polovice 19. stoljeća», osvrnula se na povjesničara Josipa Mikoczja (1734-1800) i njegovo, latinski pisano, posthumno izdano djelo *Otiorum Croatiae* (1806), naglasivši da je F. Šišić Mikoczja stavljao uz bok I. Lučiću.

Željko Holjevac, «Svećenik i povijesni pisac Juraj Belić-Ligatić». Ž. Holjevac upozorio je na nepoznatog svećenika, vojnog kapelana, zatim župnika, Jurja Belića-Ligatića (Bribir, oko 1763 – Bribir, poslije 1827). Belić-Ligatić 1820-ih napisao je dva opsežna djela koja su ostala u rukopisu. U prvom djelu pisao je na hrvatskom jeziku o Francuskoj revoluciji i Napoleonu, a u drugom djelu, pisanom latinskim, iznio je povijest Senjske i Modruške ili Krbavske biskupije.

Branimir Janković, «Povjesničari-svećenici i hrvatska historiografija 19. stoljeća», govorio je o doprinosu povjesničara-svećenika procesu poznanstvenjenja hrvatske historiografije u 19. stoljeću.

Magdalena Najbar-Agičić prikazala je na temelju novopronađene arhivske građe «Osnutak i prve godine djelovanja Povijesnog društva Hrvatske (1947-1955)». Povijesno društvo Hrvatske, u kojem su djelovali neki od vodećih hrvatskih povjesničara, izdavalo je od 1948. časopis *Historijski zbornik*.

Damir Agičić, «Doktorati iz povijesti u Republici Hrvatskoj nakon Drugoga svjetskog rata» izlagao je o temi disertacija i strukturi doktoranada povijesti u navedenom razdoblju.

Prikaz 34 izlaganja iz sekcije «Nacije i nacionalizam», «Povijest žena», «Gospodarska povijest i povijest okoliša», plenarnog izlaganja i izlaganja koja možemo povezati s poviješću historiografije, omogućavaju pregled dijela hrvatske historiografije zastupljene na III. kongresu hrvatskih povjesničara.

Branimir Janković

Znanstveni skup «Žene u povijesti Koprivnice i Podravine», Koprivnica, 1. prosinca 2007.

Povijesno društvo Koprivnica i Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju organizirali su međunarodni znanstveni skup «Žene u povijesti Koprivnice i Podravine». Znanstveni skup se održao u Pučkom otvorenom učilištu u Koprivnici 1. prosinca 2007. godine. Uvodno su skup pozdravili predsjednica Povijesnog društva Koprivnica Ružica Špoljar, predsjednik organizacijskog odbora Hrvoje Petrić, član suradnik HAZU ujedno i veliki meštar Družbe Braće hrvatskoga zmaja Dragutin Feletar te ravnatelj

Pučkog otvorenog učilišta Josip Nakić Alfrević.

Prvi dio znanstvenog skupa pod nazivom «Primjeri istaknutih žena u književnosti, politici, gospodarstvu, znanosti i umjetnosti» (moderatorica: Ružica Špoljar) je svojim izlaganjem otvorila prof. dr. sc. Mira Kolar sa priopćenjem «Podravka Mara Matočec, prva seljačka književnica i političarka u hrvatskom seljačkom pokretu (1918-1940)». Nakon nje je govorila Dijana Sabolović-Krajina, koja je obradila temu «Književnica Božena Loborec: prilog za biografiju». Slijedila su priopćenja Josipa Nakića Alfrevića «Zlata Bartl. Putokazi prema izvrsnosti» te Marijana Špoljara «Mara Puškarić, najpoznatija hrvatska naivna slikarica».

Drugi dio skupa je nosio naslov «Žene i društvo» (moderatorica: Mira Kolar). U njemu su održana slijedeća priopćenja: Ranko Pavleš, «Žene u Podravini u srednjem vijeku prema izvorima», Hrvoje Petrić, «O progona 'vještica' u Koprivnici», Agneza Szabo, «Društveni položaj žena u drugoj polovici 19. stoljeća (1848-1910) na prostoru današnje Koprivničko-križevačke županije» te Božica Anić i Vesna Peršić Kovač «Djelatnost ženskih društava u Koprivnici od kraja 19. stoljeća do 1941. godine».

Treća cjelina znanstvenog skupa je bila «Žene u zdravstvu i obrazovanju (moderatorica: Dijana Sabolović-Krajina)», a u njoj su izlaganja imali: Krešimir Švarc, «Osvrt na razvoj sestrinstva u Koprivnici», Sanja Švarc-Janjanin, «Udio nekolicine liječnica u novijoj povijesti koprivničke medicine» i Ivan Peklić, «Prosvjetne djelatnice iz Podravine (1890-1950)».

Slijedilo je predstavljanje 3. broja časopisa *Ekonomika i ekohistorija* o kojem je govorila njegova urednica Mira Kolar, 12. broja časopisa *Podravina*, čije je sadržaj predstavio tajnik uredništva Petar Feletar, i 21. broja glasila Povijesnog društva Koprivnica *Scien-*

tia Podraviana, koji je predstavio član uredništva Hrvoje Petrić.

Znanstveni skup je završio cjelinom «Žene i rat» koju je moderirala Vesna Peršić Kovač. U njoj su održana dva priopćenja Maja Blažek, «Žena koprivničke Podravine u vrtlogu Drugog svjetskog rata – emancipacija i uloga u ideološkoj propagandi» te Terezija Salajpal, «Zatomljivanje tuge žena Podravine nakon Drugoga svjetskog rata i poraća». Na kraju skupa održana je završna rasprava.

Znanstveni skup su pomogli Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva, Grad Koprivnica, Izdavačka kuća Meridijani i Koprivničko-križevačka županija. Organizacijski odbor znanstvenog skupa su činili Mira Kolar-Dimitrijević, Ružica Špoljar, Maja Blažek i Hrvoje Petrić (predsjednik).

Hrvoje Petrić